

5. Yakovlev D. V. Вибір київського князя: спадок, випадок, доля? *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2015. № 4. P. 5–12

Ключові слова: компетентність, політична компетентність, демократизація, раціональний вибір, медіатизація, політична освіта.

Key words: competence, political competence, democratization, rational choice, mediatization, political education.

ТАРКІН ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри політичних теорій*

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК МЕТОД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ

У літературі під дезінформацією розуміється «хибне повідомлення, свідомо перекручене й поширюване під виглядом достовірної інформації з метою введення в оману громадськості чи політичних конкурентів, спонукання їх до очікуваних дій; свідомо помилкова, неправильна, неправдива інформація; система прийомів, засобів, технологій, використання яких спрямоване на введення в оману, маніпулювання свідомістю, послаблення позицій конкурентів, опонентів, приховування прорахунків та помилок» [2, с. 77]. Більш широко дезінформація визначається як «публічне поширення неправдивої інформації, що не була перевірена або в результаті перевірки виявилася неправдивою та має або може мати негативні наслідки для реалізації конституційних прав громадян та/або загрожувати національній безпеці» [3, с. 18]. Опорне поняття дезінформації «брехня» у найбільш загальному вигляді полягає у створенні фактів і подій або у їх відкиданні. Синонімом дезінформації можна вважати фейкові новини і політичні містифікації, хоча, окремі зарубіжні дослідники вбачають у фейкових новинах лише різновид дезінформації. Так, Дж. Педро Баптіста та А. Градім під фейковими новинами розуміють «різновид онлайн-дезінформації із повністю або частково брехливим змістом, умисно створений для обману і/або маніпулювання певною аудиторією у форматі, що імітують новини чи звіт (з метою отримання довіри), яка може бути пов'язана із реальними подіями, структурована (назва, зображення, зміст) для привернення уваги читачів і переконує повірити у брехню, аби отримати більше кліків і репостів, відповідно, більш високий дохід і/або ідеологічну вигоду» [4]. Визначення дає змогу виділити наступні характеристики: 1) умисність обману; 2) популярність фейкових новин, які часто звернені до страхів, тривоги; інколи – скандальний контент незалежно від його правдивості. Фейкові новини прагнуть заслужити довіру і отримати

визнання, імітуючи репортажі чи новини, з метою маніпулювання і обману читача, надають фейковому контенту вигляд правдивості.

Сучасні фейкові новини широко розповсюджуються у соціальних мережах, де відбувається гонитва за увагою, за кількістю переглядів сторінок у соціальних мережах. Мета фейкових новин – стати вірусними, а відтак, і факти приносяться у жертву на вівтар вірусності. Цифровізація відкриває більше можливостей для переконливої дезінформації: монтаж, аудіовізуальні технології; цифрові можливості удосконалюють старі процеси фотографічних спецефектів і кінематографічного монтажу; підроблення зображення, звуку, наприклад, шляхом створення імітації присутності там, де потрібно. Невід’ємною складовою сучасності є й «потенціал штучного інтелекту і дідфейків – технологія, що використовується для виготовлення реалістичних аудіо- чи відео- носіїв» [5].

Вибір на користь терміну «дезінформація» охоплює більш широкий спектр брехливої інформації із умисним уведенням в оману у різних форматах, а у «Посібнику із журналістської освіти» (UNESCO Series on Journalism Education), автори взагалі відкидають можливість використання терміну «фейкові новини», через те, що «поняття «новини» означають достовірну інформацію у відкритому доступі, а інформація, що не відповідає цим стандартам не може бути «новинами». У цьому сенсі «фейкові новини» – це оксюморон...». У виданні випадки, пов’язані із «експлуататорським маніпулюванням мовою... особливі категорії фальшивої інформації у різноманітних формах» [7, с. 7] вважають дезінформацією.

Зарубіжні дослідники цього явища вказують, що «термін не має сталоного визначення і залежить від контексту... термінологія абсурдна і непотрібна, оскільки має велику кількість визначень і слугує для пропагандистських цілей» [6]. Відзначимо, що дезінформація може бути однією із функцій пропаганди і грає особливу велику роль, наприклад, у зовнішній пропаганді, у якій об’єктом є ворог держави. Обман як інструмент пропаганди полягає у: 1) повідомленні неправдивих фактів; 2) замовчування інформації, яка повинна бути доведена до відома (наприклад, замовчування фактів біографії, які можуть закріпити у свідомості населення потрібну думку).

Про зв’язок дезінформації і пропаганди пишуть і вітчизняні науковці: «Створення фейку – це своєрідне мистецтво пропаганди, яке активно застосовують і боти, і ЛОМи, і тролі. Фейк за змістом може бути у чистому вигляді неправдою, але поданий і сформульований таким чином, що стає сприйнятим певними громадянами й соціальними групами. В той же час, фейк може являти собою поєднання правди з брехнею у співвідношенні необхідному маніпулятору» [1, с. 122] – правда наповнину, яка у літературі визнається формою пропаганди. Пропаганда та дезінформація особливо тісно переплітаються у фальсифікації історії чи її спрощенні. Політичний продаж історичної пост-правди може бути обумовлено різними причинами: тут, і розрахунок на підтримку на майбутніх виборах, і штучне вигадкування внутрішніх і зовнішніх

ворогів, і глобальне – відвернення пильного ока народу від соціально-економічних проблем.

Дезінформація може бути разовою – коли спотворення фактів пов'язане із конкретною ситуацією, людиною (наприклад, чутки) або систематичною, яка вирізняється вищим рівнем підготовки і організації для уведення в оману великих груп людей, населення однієї чи багатьох країн.

Дезінформація може вплинути на громадськість такими способами: 1) дезінформація за рахунок подання неправдивої інформації або проведення брехливого аналізу може змусити прийняти людей хибні рішення, які не відповідають їхнім бажанням, які вони б не прийняли, якби не були дезінформовані. Особливо це проявляється під час виборчої кампанії: лунають різні містифікації про особу політичного опонента, пропонуються спрощені рішення складних проблем; 2) викликає розбіжності у поглядах і залишає надто полярні, безкомпромісні точки зору; 3) викликає масову недовіру до інститутів ЗМІ і відмову від співпраці і захисту тих, які чесно стоять на службі громадськості і демократії; 4) на дезінформаційному фоні громадськість менш схильна брати участь у вирішенні важливих політичних питань, оскільки «не знає, кому вірити».

Привласнення демократичних інститутів, криза політичної комунікації та преси, а точніше їх стандартів, які дають можливість розповсюджувати неперевірену інформацію та ненависницькі тези створили міцний фундамент для розгортання інформаційно-психологічної війни, одним із методів якої є дезінформація. У центрі роботи дезінформації – когнітивна складова, експлуатація властивості людській природі лінії, яка відмовляється мислити критично і перевіряти отриману інформацію.

Список використаних джерел:

1. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс : монографія (2021) / за ред. В. А. Кротюка. Харків : ФОП Федорко М. Ю.
2. Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації. 4-те видання: виправлене і доповнене (2015) / укладач В. М. Піча, наук. редакція Л. Д. Климанської, Я. Б. Турчин, Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000.
3. Фейки як інструмент впливу на вибори: аналітична доповідь / Дубов Д. В., Корецька І. О., Баровська А. В. та ін. (2020) Київ: Національний інститут стратегічних досліджень: центр безпекових досліджень. Школа політичної аналітики НАУКМА.
4. Baptista J. P., Gradim A. Understanding fake news consumption: a review. *Social Sciences*. 2020. Vol. 9. Issue 10. P. 185. URL : <https://www.mdpi.com/2076-0760/9/10/185>
5. Disinformation and propaganda: impact on the functioning of the rule of law and democratic processes in the EU and its Member States. European Parliament: веб-сайт. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653633/EXPO_STU\(2021\)653633_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653633/EXPO_STU(2021)653633_EN.pdf) C.24

6. Habgood-Coote Joshua. Stop Talking about Fake News! PhilPapers : веб-сайт. URL: <https://philpapers.org/rec/HABSTA>
7. Journalism, «Fake News» & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. UNESCO : веб-сайт. URL: https://en.unesco.org/sites/default/files/journalism_fake_news_disinformation_print_friendly_0.pdf

Ключові слова: дезінформація, фейкові новини, інформаційно-психологічна війна, обман, пропаганда.

Key words: misinformation, fake news, information-psychological warfare, deception, propaganda.